ئەيسا ئالپتېكىننىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى

لو شاۋۋېن

(ش ئۇ ئا ر ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر
بىرلەشمىسىدىن)

ئەيسانىڭ تولۇق ئىسمى ئەيسا يۇسۇپ ئالپتېكىن، ئۇيغۇر، شىنجاڭ يېڭىسار ناھىيىسىدىن، 1909 ـ يىلى تۇغۇلغان. بالىلىق دەۋرىدە دىنىي مەكتەپ ۋە خەنزۇ تىلى مەكتەپلىرىدە ئەلا نەتىجە بىلەن ئوقۇغاچقا، كېيىنكى كۈنلەردە ئىلىمىزنىڭ چېگرا خىزمىتىدىكى نامدار شەخس ۋە پانتۈركىزمچىلارنىڭ كاتتىۋىشى بولۇپ قالغان.

1924 ـ يىلى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ ئامبىلى چېن دېلى ئەيسانىڭ تېخى ئەمدىلا 15 ياشقا كىرگەنلىكىگە قارىماي، ئۇنىڭ خەنزۇ تىلى سەۋىيىسىنىڭ ناھىيىتى يۇقىرىلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇنى ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ تەرجىمانلىقىغا تەيىنلەيدۇ. ئەيسا ئىشقا يۇختا، تەدبىرلىك بولغاچقا، چېن دېلىنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىدۇ. ياڭ زېڭشىن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ چېگرا رايونلىرىدىكى سودا شەھەرلىرىدە بەش كونسۇلخانا تەسىس قىلىش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىن، بېيجىڭدىكى رۇس تىلى بىلىم يۇرتىدا ئوقۇغان چېن دېلىنى ئىلىمىزنىڭ ئەنجاندا تۇرۇشلۇق كونسۇلى قىلىپ تەيىنلەيدۇ. شۇ چاغلاردا ئىلىمىزدىن مۇھاجىر بولۇپ ئەنجاندا تۇرۇۋاتقان سودىگەرلەرنىڭ ھەممىسى

ئۇيغۇرلار بولغاچقا، چېن دىلى خىزمەتتىكى قۇلايلىقنى نەزەردە تۇتۇپ، ئەيسانى كونسۇلخانىنىڭ تەرجىمانى دېگەن سالاھىيەت بىلەن ئەنجانغا بىللە ئېلىپ چىقىدۇ. 1928 - يىلىدىن كېيىن، ئەيسا چېن دىلى بىلەن بىللە تاشكەنتكە يۆتكىلىپ كېلىپ، تاشكەنتتە تۇرۇشلۇق كونسۇلخانىدا تەرجىمانلىق قىلىدۇ.

شۇ چاغلاردا شىنجاڭدا مالىيە چىقىمى كېمەيتىلىۋاتقاچقا، كونسۇلخانىلارغا ئاجرىتىلغان پۇل خىراجەتكە يەتمەيتتى، كېمىگەن پۇلنى ھەرقايسى كونسۇلخانىلار ئۆزلىرى بىر ئامال قىلىپ تولۇقلايتتى. تولۇقلاش چارىسى مۇنداق ئىككى خىل ئىدى: بىرىنچى، رۇبلى شىنجاڭدا ئۆتمىگەچكە، سوۋېت ئىتتىپاقىدا تۇرۇشلۇق مۇھاجىر سودىگەرلەر ۋەتەنگە قايتقاندا ئېلىپ كەلگەن رۇبلىلارنى كونسۇلخانا مەسئۇل بولۇپ شىنجاڭ پۇلىغا ئالماشتۇرۇپ بېرەتتى ۋە ئوتتۇرىدىن %30 تىن كۆپرەك پايدا ئېلىۋالاتتى. شۇنىڭدەك، سوۋېت ئىتتىپاقىدىن قانۇنسىز ھالدا شىنجاڭغا كىرگەن كىشىلەر ئېلىپ كەلگەن رۇبلىنىڭ شىنجاڭدا ھېچقانداق قىممىتى بولمىغاچقا، كونسۇلخانىلار ئادەم ئەۋەتىپ ئۇلارنى تۆۋەن باھادا سېتىۋېلىپ، ئاندىن دىپلوماتىيە پوچتىسى ئارقىلىق، تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزمەيلا خۇپىيانە ھالدا كونسۇلخانىغا ئېلىپ كېتەتتى؛ ئىككىنچى، ئەينى ۋاقىتتا شىنجاڭلىقلار كۆپىنچە ئەتىياز پەسلى ئاخىرلاشقاندا سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ ئىشلەمچىلىك قىلاتتى ۋە كۈز پەسلىدىن كېيىن شىنجاڭغا قايتىپ كېلىپ قىشلايتتى. ئۇلار كۆپ ھاللاردا سوۋېت ئىتتىپاقىغا بارغۇچە چەتكە چىقىش رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىشنى ئۇقمايلا چىقىپ كەتكەچكە، سوۋېت چېگرىسىغا كىرىپ بولغاندىن كېيىن، ھەرقايسى كونسۇلخانىلار ئۇلارغا «ۋاقىتلىق پاسپورت» تولۇقلاپ بېرەتتى. ئەيسا يەنە ئۆز مۇھاجىرلىرىمىز ئۆز يۇرتىنىڭ تامىقىنى يەيدۇ دېگەننى باھانە قىلىپ، خۇسۇسىي

ئاشخانا ئىچىپ، ناھايىتى جىق پايدا تاپىدۇ. ئەيسا بىلەن چىن دىلى شېرىكلىشىپ، ھەدەپ قانۇنسىز پۇل تاپقاچقا، سوۋېت ئىستىتىپاقى دائىرىلىرى تەرىپىدىن جەرىمانە قويۇلىدۇ. كېيىن ئېھتىمال ئۆز كۆمۈچىگە بەكرەك چوغ تارتىپ كەتكەنلىكتىن بولسا كېرەك، چىن دېلى بىلەن زىددىيەتلىشىپ قالىدۇ. ئەيسا 1933 ـ يىلى تاشكەنتتىكى كونسۇلخانىدىن شىنجاڭغا قايتىپ كېلىدۇ. كېيىنچە نەنجىڭغا بېرىپ ئوقۇيدۇ. شۇ چاغلاردا كىشىلەر ئارىسىدا ئەيسا كونسۇلخانىدا ئۆز ئالدىغا پاسپورت ساتقانلىقتىن، جىنايىتىدىن قېچىپ يۇرۇپتۇ، دېگەندەك گەپلەر ناھايىتى كۆپ تارقىلىدۇ، لېكىن كېيىنكى تەكشۇرۇشلەردە بۇ گەپلەر ئاساسسىز بولۇپ چىقىدۇ. ئەيسا كونسۇلخانىدا ئىشلەۋاتقان مەزگىللەردە، شىنجاڭ ـ سوۋېت چېگرىسىدا كۆچۈپ يۇرگەن پانتۇركىزمچىلار بىلەن كۆپرەك ئارىلىشىپ، ئۇلارنىڭ تەسىرىگە ناھايىتى چوڭقۇر ئۇچرىغان، ئەيسا نەنجىڭغا بارغاندىن كېيىن، داۋاملىق ئوقۇش يولىنى تېپىشقا بەل باغلاپ، شۇ چاغلاردا نەنجىڭنىڭ سىياسىي ـ مائارىپ ھوقۇقىنى ئىلكىگە ئېلىۋالغان جۇ جياخۇانىڭ ھوزۇرىغا بارىدۇ. جۇ جياخۇا ئەيسانىڭ 21 ياشقا كىرىپ قالغانلىقى ، ئوقۇش يېشىدىن سەل ئېشىپ كەتكەنلىكى ۋە بىلىم ئاساسىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى ئۇققان بولسىمۇ، ئۇنىڭ خەنزوچە سەۋىيىسىنىڭ يامان ئەمەس ئىكەنلىكى ۋە تىرىشچان ھەم ئەقىللىقلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇنى قۇرۇلغىنىغا ئۇزۇن بولمىغان مەركىزىي ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قانۇنشۇناسلىق ئىنىستىتۇتىدا ئوقۇشىنى تەستىقلاپ بېرىدۇ.

1933 ـ يىلىدىكى «12 ـ ئاپرېل» سىياسىي ئۆزگىرىشىدە جىن شۇرېن تەختىتىن قوغلىنىدۇ. شىنجاڭنىڭ پۇتكۇل ھەربىي ـ مەمۇرىي ھوقۇقىنى قارا نىيەت شېڭ شىسەي چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالىدۇ. نەتىجىدە شىنجاڭنىڭ سىياسىي ۋەزىيىتى

ئىنتايىن قالايمىقانلىشىپ، ئۇرۇش مالمانچىلىقى قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدا قالىدۇ. نەنجىڭ ھۆكۈمىتى شىنجاڭ ۋەزىيىتىنى مۇقىملاشتۇرۇش ۋە تىزگىنلەش ئۈچۈن، شۇ يىلى 6 - ئايدا باش شتابنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى خۇاڭ مۇسۇڭنى شىنجاڭنىڭ ئايغاقچىسى قىلىپ ئەۋەتىدۇ. خۇاڭ مۇسۇڭ ئەيسانىڭ شىنجاڭلىق ئۇيغۇر ئىكەنلىكى، ئەقىل - پاراسەتلىك ھەم تەدبىرلىك ئىكەنلىكى، شىنجاڭنىڭ ئەھۋالىنى پىششىق بىلىدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇنى فۇگۇەن (ئادىيۇتانت) قىلىپ، بىللە ئېلىپ كېلىدۇ. شۇ چاغدا خۇاڭ مۇسۇڭ بىللە ئېلىپ كەلگەن خادىملار ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىر قىسمى سوۋېت چېگرىسى ئارقىلىق شىنجاڭغا كىرىدۇ. لېكىن، ئەيسا باشتىن - ئاخىر خۇاڭ مۇسۇڭغا ھەمراھ بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر ئايروپىلاندا كېلىدۇ. شىنجاڭدا «ئايغاقچىلىق» قىلغان بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىتتا، ئەيسا ناھايىتى ئالدىراش ئىشلەيدۇ. ئۇ، بارغانلا يەردە مەركەزنىڭ «ياخشى مۇددىئالىرى» نى تەشۋىق قىلىپ، تەرەپ - تەرەپتىن ھەر خىل ئاخباراتلارنى ئىگىلەيدۇ، ھەممە ھەرقايسى مىللەتلەر ئارىسىدىكى تەسىرى بار ئەربابلارنى يېنىغا تارتىپ، خۇاڭ مۇسۇڭ ئۈچۈن تىنىمسىز خىزمەت قىلىدۇ. كېيىن شېڭ شىسەينىڭ توسقۇنلۇق قىلىشى بىلەن خۇاڭ مۇسۇڭ ئەيسانى ئېلىپ، نەنجىڭغا قايتىپ كېلىدۇ. خۇڭ مۇسۇڭ ئەيسانىڭ ئىپادىسىگە ئاساسەن، ئۇنى ئەتىۋارلاپ باش شتابنىڭ چېگرا ئىشلىرى بۆلۈمىنىڭ مۇشاۋىرى (بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە تەتقىقاتچى) قىلىپ تەيىنلەيدۇ.

ئەيسا خۇاڭ مۇسۇڭ بىلەن شىنجاڭدا ئىشلىگەن مەزگىلدە، جىن شۇرېننىڭ شىنجاڭدىكى ياۋۇزلۇق - زوراۋانلىقلىرى، جىنايى قىلمىشلىرى ھەممە نەنجىڭدىكى بىرقانچە مۇھىم ئەربابلار بىلەن تومشۇق يالاشقانلىقىدىن خەۋەر تاپىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە،

شىنجاڭدىكى مەزگىلدە ئۇنىڭ ئۆزىمۇ جىن شۇرېن بىلەن چىقىشالمىغانىدى. شۇڭا ئۇ نەنجىڭغا قايتقاندىن كېيىن، جىن شۇرېننىڭ شىنجاڭدىكى جىنايى قىلمىشلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىدۇ ھەمدە مەمۇري پالاتانىڭ باش كاتىپى چۇ مىنيىنى زىيارەت قىلىپ، جىن شۇرېننىڭ شىنجاڭدا ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ، شىنجاڭ ـ سوۋېت سودا كېلىشىمى ئىمزالىغانلىقى، دۆلەتنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىنى زىيانغا ئۇچراتقانلىقى، ھۆكۈمەت پۇلىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالغانلىقى، گۇناھسىز پۇقرالارنى خالىغانچە ئۆلتۈرگەنلىكىدەك ئون تۈرلۈك چوڭ جىنايى قىلمىشىنى پاش قىلىدۇ. چۇ مىنيى ئۇنىڭ ئەيىبلىشىنى ماقۇل كۆرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئەيسا شىنجاڭدىن نەنجىڭغا بېرىپ تۇرۇپ قالغان مۇتيەنمىن، مۇۋېيشىن قاتارلىق كىشىلەر بىلەن بىرلىكتە جىن شۇرېننى مەركەزگە ئەرز قىلىدۇ. دەل شۇ مەزگىلدە پەن شىسۇڭمۇ جىن شۇرېننىڭ جياڭسۇ ئۆلكىلىك ئالىي سوتتا مۇھىم ئەربابلارنى سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرگەنلىكىنى شىكايەت قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن 30 ـ ئۆكتەبىر كۇنى مەمۇري پالاتا يىغىن ئېچىپ، پايتەخت ساقچى نازارىتىنىڭ جىن شۇرېننى قولغا ئېلىپ، جياڭسۇنىڭ يەرلىك سوت مەھكىمىسى قارمىقىدىكى نەزەربەندخانىغا تاپشۇرۇپ بېرىشىنى ۋە تەپتىش باشقارمىسىنىڭ رازۋېدكا قىلىپ ئەيىبلىشىنى قارار قىلىدۇ.

ئەيسا جىن شۇرېن ئۈستىدىن ئەرز قىلىۋاتقان مەزگىلدە، نەنجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ شىنجاڭلىق ئۇيغۇرلارنى ئىشقا سېلىپ، شىنجاڭ مەسىلىسىنى ھەل قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپىدۇ ـ دە، شېڭ شىسەيگە قارشى چىققانلىق سەۋەبىدىن تيەنجىنگە قېچىپ بېرىۋالغان مەسئۇد سەبرىنى شەخسەن ئۆزى تيەنجىنگە بېرىپ، نەنجىڭغا تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كېلىدۇ. شۇنداقلا، قەشقەردە زوراۋانلىق سىياسەتكە قارشى تۇرغانلىق

سەۋەبى بىلەن شىنجاڭدىن چىقىپ كەتكەن ئىسمايىل قادىر قاتارلىق كىشىلەرنى ھەر خىل مۇناسىۋەتلەر ئارقىلىق نەنجىڭغا تەكلىپ بىلەن ئېلىپ كېلىدۇ ھەمدە نەنجىڭدە «نەنجىڭدىكى شىنجاڭلىق يۇرتداشلار ئۇيۇشمىسى» نى تەشكىللەپ، شىنجاڭنىڭ نەنجىڭدىكى بىر تۈركۈم سىياسىي كۈچلىرىنى شەكىللەندۈرىدۇ ۋە تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن ئالاقىسىنى داۋاملىق تۈردە كېڭەيتىدۇ.

1934 - يىلىنىڭ بېشىدا جىن شۇرېن تيەنجىندە چىقىدىغان «جامائەت گېزىتى» دە « قاچقۇن ئەيسانىڭ گۇمان بىلەن باشقىلارغا بۆھتان چاپلىغانلىق دېلولىرىغا رەددىيە» دېگەن ماقالىسىنى ئېلان قىلىدۇ. بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان «قاچقۇن» سۆزى ئەيسا تاشكەنت كونسۇلخانىسىدا تەرجىمان بولۇپ تۇرغان مەزگىلدە نەچچە 10 مىڭ پارچە خەلقئارا ئىجازەتنامىنى خۇپىيانە سېتىۋەتكەنلىكتىن، شىنجاڭ ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت «ئەيسانى قولغا ئېلىپ بىر تەرەپ قىلماقچى» بولغاندا، ئۇ بۇ «خەۋەرنى ئاڭلاپ قېچىپ كەتتى» ، دېگەندەك گەپ - سۆزلەرگە قارىتا ئېيتىلغان. بۇنىڭغا قارىتا ئەيسامۇ نەنجىڭدە چىقىدىغان «مەركەز كۈندىلىك گېزىتى» دە 1 - ئاينىڭ 14 - كۈنى «ئەيسانىڭ جىن شۇرېن دېلوسى ھەققىدە پۈتۈن مەملىكەتتىكى قېرىنداشلارغا مۇراجىئىتى» ناملىق ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ، جىن شۇرېننىڭ شىنجاڭدىكى جىنايى قىلمىشلىرىنى قايتا پاش قىلىش بىلەن بىللە ئۆزىنى ئاقلايدۇ. بۇ دېلو تاكى 1935 - يىلى جىن شۇرېنغا ئۈچ يىل ئالتە ئايلىق قاماق جازاسى ۋە سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۈچ يىل مەھرۇم قىلىش جازاسى ھۆكۈم قىلىنىپ، ئاخىرى ئالاھىدە كەچۈرۈم قىلىنغانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ. 1934 - يىلى 2 - ئايدا مەمۇرىي پالاتا شىنجاڭ ئۆلكىلىك قۇرۇلۇش — پىلان كومىتېتىنى يېڭىدىن تەسىس قىلىپ، مەركەز بىلەن شىنجاڭ ئوتتۇرىسىدا

بىۋاسىتە مۇناسىۋەت ئورنىتىدۇ. مەمۇرىي پالاتا تەرىپىدىن بىرىنچى تۈركۈمدە تەكلىپ قىلىنغان 25 ھەيئەت ئەزاسى ئىچىدە ئەيسامۇ بار ئىدى. شۇ يىلى 10 ـ ئايدا ئەيسا ۋە مەسئۇد قاتارلىقلار نەنجىڭدا ئۇيغۇر ۋە خەنزۇ تىللىرىدا «تەڭرىتاغ» ئايلىق ژۇرنىلىنى نەشر قىلىدۇ. دەسلەپ تاش باسمىسىدا چىقىرىلىدۇ، ئىككىنچى يىلدىن باشلاپ، مىخ مەتبەئەدە بېسىلىدۇ. ئەيسا ژۇرنالنىڭ باش مۇھەررىرلىكىنى ئۈستىگە ئېلىپ، كۆپىنچە شىڭ شىسەي ۋە سوۋېت ئىتتىپاقىنى قامچىلايدىغان، شىنجاڭ خەلقىنىڭ شىڭ شىسەي تەرىپىدىن قانلىق باستۇرۇلۇۋاتقانلىقىدەك پاجىئەلەرنى ئاشكارىلايدىغان ماقالىلەرنى ئېلان قىلىدۇ. شۇ مەزگىلدە ئەيسا يەنە نەنجىڭدە چىقىدىغان «بيەنفېڭ» (چېگرا تېغى) ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرنالدا «شىنجاڭ ـ رۇسىيە مۇناسىۋىتى ھەققىدە قىسقىچە بايان» سەرلەۋھىلىك ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ، سوۋېت رۇسىيىسىنىڭ شىنجاڭغا تاجاۋۇز قىلغانلىقىنى ئەيىبلەيدۇ.

1935 ـ يىلى باش شتاب قارمىقىدىكى چېگرا ئىشلىرى بۆلۈمىدە بىر چېگرا ئىشلىرى تەتقىقات ئورنى تەسىس قىلىنىدۇ، ئەيسا مەزكۇر تەتقىقات ئورنىنىڭ ئۇيغۇر ئوقۇتقۇچىلىقىغا تەكلىپ قىلىنىدۇ. كېيىن، نەنجىڭدىكى «مەركىزىي كۇلۇب» مەدەنىيەت ـ مائارىپ ساھەسىدىكى جياڭ جيېشى تەرەپدارلىرىنى ئۆزىگە تارتقاندا، ئەيسا «مەركىزىي كۇلۇب» قا قاتنىشىدۇ.

1936 ـ يىلى 8 ـ ئايدا موڭغۇل ـ تىبەت كومىتېتى مەسئۇللۇقىدا «چېگرا رايون يېرىم ئايلىق ژۇرنىلى» نەشر قىلىنىدۇ. بۇ ژۇرنالنىڭ ھەر سانىدا مەخسۇس ئۇيغۇرچە بەتلەر بولۇپ، ئەيسا ئۇنىڭ تەھرىرلىك خىزمەتلىرىگە قاتنىشىدۇ ھەمدە «شىنجاڭشۇناس» لىق سالاھىيىتى بىلەن نۇتۇق سۆزلەپ تۇرىدۇ، ئۇ يەنە ھەر ئون كۈندە بىر چىقىدىغان «تاڭ نۇرى» ژۇرنىلىنىڭ 2 ـ توم 5 ـ سانىدا «شىنجاڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرى ھەققىدە

مۇلاھىزە» ناملىق ماقالىسىنى ئېلان قىلىدۇ.
1938 - يىلى 6 - ئايدا گومىنداڭ ھۆكۈمىتى پايتەختىنى چۇڭچىڭغا يۆتكەپ بولغان بولسىمۇ، ئەيسا يەنىلا نەنكىڭدا قالىدۇ ۋە «نەنجىڭدىكى شىنجاڭلىق يۇرتداشلار ئۇيۇشمىسى» نامىدىن خەنزۇ ۋە ئۇيغۇر تىللىرىدا بىرلىكتە چىقىدىغان «ياپونغا قارشى ئۇرۇش خەۋەرلىرى» ژۇرنىلىنى نەشر قىلىدۇ. شۇ چاغلاردا ئەيسا قانۇن پالاتاسىنىڭ ئەزالىقىغا سايلانغانىدى. كېيىنرەك ئۇ چۇڭچىڭغا بېرىپ، ۋۇ جۇڭشىن موڭغۇل - تىبەت كومىتېتىنىڭ باشلىقى بولۇپ تۇرغان مەزگىلدە تەسىس قىلىنغان سىياسىي كۇرستا ئۇيغۇر تىلىدىن دەرس بېرىدۇ، بىراق ئۇ ھەمىشە تۈرك تىلىنىڭ فونېتىكىسى ۋە گراممātىكىسىنى سۆزلەيدۇ. بۇ، پانتۈركىزمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ مۇھىم ۋاسىتىسى بولۇپ، ۋۇجۇڭشىننىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپ قويىدۇ.
1934 - يىلدىن 1945 - يىلغىچە ئەيسا ۋە مەسئۇدلار دەسلەپ ۋاڭ جىڭۋېينىڭ قەدىرلىشىگە، كېيىن جياڭ جيېشىنىڭ ئەتىۋارلىشىغا ئېرىشىپ، يۇقىرى مائاش ۋە ئالاھىدە تەمىناتلارغا ئىگە بولىدۇ. شۇنداقلا، سىياسىي جەھەتتە باشتىن - ئاخىر سوۋېت ئىتتىپاقىغا، كوممۇنىزمغا، شېڭ شىسەيگە قارشى تۇرۇشنىڭ ۋاسىتىسى بولۇپ بېرىدۇ. ئەيسا چېگرا ئىشلىرىغا دائىر مۇھىم پائالىيەتلەرگە ھەمىشە تەكلىپ قىلىنىپ، پىكىر بايان قىلىدۇ ۋە نۇتۇق سۆزلەيدۇ. ئەيسا قاتارلىقلار يەنە گومىنداڭنىڭ كۈچىدىن پايدىلىنىپ، پانتۈركىزمچى كۈچلەرنى مەخپىي ئۇيۇشتۇرىدۇ ھەمدە شىنجاڭنىڭ ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇش باھانىسى بىلەن پانتۈركىزمنى تەشۋىق قىلىدۇ.
1946 - يىلى 4 - ئايدا جاڭ جىجوڭ غەربىي شىمال قوماندانلىق شتابىنىڭ مۇدىرى ۋە قوشۇمچە شىنجاڭ ئۆلكىسىنىڭ رەئىسى بولۇپ، دىخۇاغا (ئۈرۈمچىگە) ئۈچ ۋىلايەت ۋەكىللىرى

بىلەن سوۋېتلەشكىلى كەلگەندە، ئەيسا قاتارلىق كىشىلەرنى چۇڭچىڭدىن بىلەن ئېلىپ كېلىدۇ ھەمدە ئۇلارنى ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ يېڭى رەھبەرلىك بەنزىسىگە كىرگۈزمەكچى بولىدۇ. ئەيسا قاتارلىقلار ئۈرۈمچىگە كېلىش بىلەنلا پائال ھەرىكەتلىنىپ، ئىشنى ئالدى بىلەن تەشۋىقات ۋە تەشكىللەشتىن باشلايدۇ. 5 ـ ئايدا ئەيسا باشچىلىقىدا «ئالتاي نەشرىياتىنىڭ»نىڭ تەييارلىق ھەيئىتى قۇرۇلىدۇ. 7 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى ئۆلكىلىك بىرلەشمە ھۆكۈمەت قۇرۇلىدۇ. ئەيسا ھۆكۈمەت ئەزالىقىغا تەيىنلىنىدۇ. جاڭ جىجۇڭ ۋە سۇڭ شىلىيەنلەرنىڭ رىياسەتچىلىك قىلىشى ۋە پىلانلىشى ئارقىسىدا، ئەيسا ئۈچ ۋىلايەتنىڭ «شەرقىي تۈركىستان ياشلار ئىتتىپاقى» دىن ياشلارنى تالىشىش ئۈچۈن، ئۈرۈمچىدە «سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ تەييارلىق باشقارمىسى» نى قۇرىدۇ ھەمدە ئىچكى جەھەتتە ئۆزى بۇ شۆبە ئۆمەكنىڭ باشلىقلىقىغا تەيىنلىنىدۇ. بۇ چاغدا، دەسلەپتە چۇڭچىڭدا تەسىس قىلىنىپ، كېيىن لەنجۇغا يۆتكەپ كېلىنگەن «ئالتاي نەشرىياتى» ئۈرۈمچىگە يۆتكەپ كېلىنىدۇ، ئەيسا نەشرىياتنىڭ باشلىقى بولىدۇ، ھەمدە 8 ـ ئايدا ئۈرۈمچىدە «ئالتاي ژۇرنىلى» نى نەشر قىلىدۇ. بۇ چاغدا سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ 3 ـ قېتىملىق مەملىكەتلىك قۇرۇلتىيى لۇشەندە چاقىرىلىدۇ، ئەيسا ئالمان ـ تالمان شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ لۇشەنگە بېرىپ قۇرۇلتايغا قاتنىشىدۇ. قۇرۇلتايدىن كېيىن، ئۇ، شاڭخەي، تيەنجىن، بېيجىڭ قاتارلىق جايلاردا ئېكسكۇرسىيىدە بولىدۇ. 10 ـ ئايدا شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى قايتىپ كېلىدۇ. لېكىن، ئەيسا مىللىي قۇرۇلتاي ۋەكىلى سالاھىيىتى بىلەن نەنجىڭدە قېلىپ، قورچاق مىللىي قۇرۇلتايغا قاتنىشىدۇ، بۇ چاغدا ئەيسانىڭ قانات ـ قۇيرۇقى چىقىپ بولغانىدى. شۇڭا ئۇ مەملىكەتلىك مىللىي قۇرۇلتايدا

«شىنجاڭنىڭ ئورنى مۇستەقىللىقتىن تۆۋەن، ئاپتونومىيىدىن يۇقىرى بولغان يۇكسەك ئاپتونومىيە بولۇشى كېرەك» دېگەننى ئوچۇقتىن - ئوچۇق ئوتتۇرىغا قويىدۇ. 1947 - يىلى 4 - ئايدا، سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ شىنجاڭ شۆبىسى رەسمىي قۇرۇلىدۇ. ئەيسا باشلىق بولىدۇ. 5 - ئاينىڭ 24 - كۈنى، سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ تۇنجى قۇرۇلتىيىدا ئەيسا: «شىنجاڭنىڭ تىنچلىقىنىڭ ئاساسى شۇكى، مەركەز شىنجاڭغا قارىتا پەقەت زېمىن پۈتۈنلۈكىنى ساقلاپ قېلىشنىلا تەلەپ قىلىشى، سوۋېتلەر ئىتتىپاقى شىنجاڭغا قارىتا پەقەت ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش ۋە ئىتتىپاق - ئىناق ئۆتۈشنىلا تەلەپ قىلىشى، شىنجاڭلىق قېرىنداشلار پەقەت ئۆزىنى ئۆزى ئىدارە قىلىشنىلا تەلەپ قىلىشى، بۇلاردىن باشقا، ھېچقايسى تەرەپ ئارتۇق تەلەپ قويماسلىقى كېرەك» دەيدۇ. ئۇ يەنە ئاتالمىش «ئىتتىپاق - ئىناق ئۆتۈش» دېگەنلىك باشقىلارنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىش دېگەنلىك ئەمەس، دەپ ئۆز سۆزىگە ئىزاھات بېرىدۇ. بۇ، ئەمەلىيەتتە، ئەيسا قاتارلىقلارنىڭ شۇ چاغلاردا شىنجاڭنى قانداق ئىدارە قىلىش توغرىسىدىكى سىياسىي لايىھەسى ئىدى. ئەيسا ئۆز قولىنى تېخىمۇ ئۇزارتىش ئۈچۈن، سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقى شۆبىسىنىڭ نامىدا « ياشلار مۇلازىمەت جەمئىيىتى» نى قۇرۇپ، ئۆزى جەمئىيەتنىڭ باشلىقى بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئەيسا ئاتالمىش «سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقى شىنجاڭ شۆبىسى» نى پانتۈركىزمچى ياشلارنىڭ سىياسىي تەشكىلاتىغا ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىدۇ. ئۇ، بۇ تەشكىلاتنىڭ نامىنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغاندا «شىنجاڭ ياشلار ئۇيمىكى» دەپ ئۆزگەرتىۋېتىدۇ.

1946 - يىلى 7 - ئايدىن 1947 - يىلى 5 - ئايغىچە، ئەيسا ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئەزاسى بولۇش سالاھىيىتى بىلەن جاڭ

جىجۇڭغا ئەگىشىپ، شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ھەر خىل سىياسىي پائالىيەتلەرنى پائال ئېلىپ بارىدۇ ۋە كۈچ ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۈچ ۋىلايەت تەرەپكە تاقابىل تۇرۇش، ئۇلارنىڭ كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇشنى پىلانلايدۇ.

1947 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى جاڭ جىجۇڭ ئۈچ ۋىلايەت تەرەپكە قاتتىق پوزىتسىيە تۇتۇپ، ئۆزى قوشۇمچە ئۆتەۋاتقان رەئىسلىك ۋەزىپىسىدىن ئىستېپا بېرىدۇ ۋە شۇ چاغدا شىنجاڭدا باش مۇپەتتىشلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتقان مەسئۇدنى شىنجاڭ ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ رەئىسلىككە تەيىنلەيدۇ، ئەيسا يەنە ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئەزاسى بولىدۇ يەنە قوشۇمچە باش كاتىپلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ. 6 ـ ئايدىن باشلاپ، مەسئۇد قاتارلىقلارنىڭ قوللىشى بىلەن، ئەيسا بىۋاسىتە پىلانلىغان، «ئالتاي نەشرىياتى» مەسئۇل بولغان ئۇيغۇرچە «ئەرك» گېزىتى، شىنجاڭ مەدەنىيەت جەمئىيىتى نامىدا خەنزۇ ۋە ئۇيغۇر تىللىرىدا بىرلىكتە چىقىرىلىدىغان «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى ۋە ئۇيغۇرچە چىقىدىغان «يالقۇن» گېزىتى قاتارلىقلار ئارقا ـ ئارقىدىن نەشر قىلىنىشقا باشلايدۇ. «ئەرك» گېزىتىنىڭ بېشىدا ئەيسا ئوتتۇرىغا قويغان «مىللىتىمىز تۈرك، دىنىمىز ئىسلام، يۇرتىمىز تۈركىستان» دېگەن شوئار ھەر ساندا مۇقىم بېسىلىپ تۇرىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، تۈرك تىل ـ يېزىقىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش ھەرىكىتى زور كۈچ بىلەن يۈرگۈزۈلۈپ، ئۇيغۇر تىلى تۈركچىلەشتۈرۈلىدۇ، شىنجاڭمۇ «تۈركىستان ئۆلكىسى» دەپ ئاتىلىدۇ. 1947 ـ يىلى 9 ـ ئايدا، ئەيسا ھەدەپ ياشلار ئۆمىكىگە ئەزا قوبۇل قىلىشنى پىلانلاۋاتقاندا، پارتىيە بىلەن ئۆمەكنى بىرلەشتۈرۈش پەرمانى بويىچە سەنمىنجۇيىچى ياشلار ئىتتىپاقى شىنجاڭ شۆبىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، گومىنداڭ شىنجاڭ ئۆلكىلىك پىرقىسىگە قوشۇۋېتىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن، ئەيسا

گومىنداڭ شىنجاڭ ئۆلكىلىك پىرقىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى بولىدۇ.
1948 - يىلى 6 - ئايدا، ئەيسانىڭ بىۋاستە رىياسەتچىلىكىدە، ئالتاي ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ نامىدا «چىنى تۈركىستان» ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرنال نەشر قىلىنىدۇ. مۇشۇ مەزگىللەردە تارىخشۇناسلىق جەمئىيىتى قۇرۇلىدۇ، تارىخ - جۇغراپىيە تەتقىقات ئورنى ۋە تىل - ئەدەبىيات تەتقىقات ئورنى تەسىس قىلىنىدۇ. ئەيسا تىل - ئەدەبىيات تەتقىقات ئورنىنىڭ باشلىقى بولىدۇ. ئۇ يەنە ئامېرىكىنىڭ ئۈرۈمچىدە تۇرۇشلۇق كونسۇلخانىسىنىڭ قوللىشى بىلەن «شەرقىي تۈركىستان ئىلمىي جەمئىيىتى» نى قۇرۇپ، ھوقۇق - ئىمتىيازدىن پايدىلىنىپ، قۇرۇلۇش ۋە مەدەنىيەت ئىشلىرىغا ئاجرىتىلغان پۇلنى يۇقىرىقى تەشكىلاتلارغا سەرپ قىلىپ، پانتۈركىزمنى زور كۈچ بىلەن تەرغىب قىلىدۇ. 1948 - يىلى 10 - ئايغىچە بولغان ئارلىقتا، مەسئۇد قاتارلىق پانتۈركىزمچىلارنىڭ ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش جەريانىدىكى خاتالىقلىرى ۋە خاتا خاھىشلىرى تۈپەيلى، ئۈچ ۋىلايەت تەرەپنىڭ قارشىلىقى تېخىمۇ كۈچىيىدۇ. نەتىجىدە، شىنجاڭدا يەنە بىر قېتىم بۆلۈنۈش ۋە مالىمانچىلىق كېلىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، جاڭ جىجۇڭ مەسئۇدنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇپ، ئورنىغا باشقا ئادەم قويماقچى بولىدۇ.
1949 - يىلى 1 - ئايدا مەسئۇد ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ رەئىسلىكىدىن قالدۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭ ئورنىغا بۇرھان شەھىدى رەئىس بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، پانتۈركىستلار گۇرۇھىنىڭ كۈچىمۇ بارا - بارا زەئىپلىشىدۇ. بۇ چاغدا شىنخۇا ئاگېنتلىقى ماۋ زېدۇڭنىڭ «ئىنقىلابنى ئاداققىچە ئېلىپ بارايلى» دېگەن تېمىدىكى يېڭى يىل بېغىشلىمىسىنى ئېلان قىلىدۇ. جياڭ

جىپىشى بولسا، بىرلىشىش تەلەپ قىلىنغان باياناتنى ئېلان قىلىدۇ. بۇ، گومىنداڭنىڭ مەغلۇبىيىتىنىڭ مۇقىملىشىپ قالغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. ئەيسا قاتارلىقلار شىنجاڭنى پانتۈركىستلارنىڭ تىزگىنلىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن، تېخىمۇ زور ئاكتىپچانلىق بىلەن ھەر خىل مۇناسىۋەتلەر ئارقىلىق لى زۇڭرېن، مابۇفاڭ قاتارلىقلار بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇرغاندىن باشقا، ئامېرىكىنىڭ ئۈرۈمچىدە تۇرۇشلۇق كونسۇلى باۋماۋشۇن (پاكستون)، مۇئاۋىن كونسۇلى ماكىنان قاتارلىقلار بىلەن ھەدەپ تىل بىرىكتۈرۈپ، «شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى» قۇرۇشنى پىلانلايدۇ ھەمدە مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئازادلىق ئارمىيىنىڭ شىنجاڭغا كىرىشىنى توسۇماقچى بولىدۇ ۋە شىنجاڭنى مۇستەقىل قىلىشنىڭ كۆپ خىل كونكرېت لايىھىلىرىنى تۈزۈپ چىقىدۇ. 5 - ئاينىڭ 28 - كۈنى گومىنداڭ ھۆكۈمىتى مەمۇرىي پالاتاسى گۇاڭجۇدا 60 - نۆۋەتلىك ھۆكۈمەت خىزمىتى يىغىنىنى ئۆتكۈزۈپ، چىڭخەي ئۆلكىلىك ھۆكۈمەتنىڭ رەئىسى ما بۇفاڭنى غەربىي - شىمال ھەربىي - مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇۋەققەت باشلىقلىقىغا تەيىنلەيدۇ ۋە ھەربىي قىسىملارنى باشلاپ، چىڭخەيدىن لەنجۇغا كىرىشنى بۇيرۇيدۇ. ئەيسا ما بۇفاڭ بىلەن ئەپلىشىپ، ئازادلىق ئارمىيىنىڭ شىنجاڭغا كىرىشىنى توسۇپ قىلىش ئۈچۈن، 7 - ئايدا ئاتالمىش «شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قوماندان ما بۇفاڭغا سوۋغا - سالام بېرىش ئۆمىكى» نى قۇراشتۇرۇپ، ئۆزى باشچىلىقىدا بايراق - لوزۇنكا، سوۋغا - سالاملارنى ئېلىپ ۋە بىر ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىنى باشلاپ لەنجۇغا بېرىپ سوۋغا - سالام يوللايدۇ. شەرقىي گەنسۇغا بېرىپ، 82 - كورپۇستىن ھال سورايدۇ، شۇنداق قىلىپ، خەلقنىڭ نامىنى سۇيئىستېمال قىلىپ خەلقنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ كېلىدىغان ئويۇنلارنى كۆرسىتىپ

بولۇپ قايتىپ كېلىدۇ. بۇ چاغدا شىنجاڭ خەلقىنىڭ تىنچلىقتا بولغان ئىنتىلىشى راسا كۈچىيىپ، ئازادلىقتا تەلپۈنۈش ئىرادىسى مۇستەھكەملىنىپ بولغاچقا، ئەيسا قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ شېرىن چۈشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئامالسىز قالىدۇ. 8 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى لەنجۇ ئازاد بولىدۇ. 9 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى، يەنى شىنجاڭنىڭ تىنچ يول بىلەن ھەقىقەتكە قايتقانلىقى جاكارلىنىشتىن تۆت كۈن بۇرۇن، ئەيسا ئائىلىسىدىكى بەش كىشى ۋە مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا قاتارلىقلار ئۇرۇمچىدىن جەنۇبىي شىنجاڭغا بېرىپ، تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ جەنۇبى ئارقىلىق كەشمىرنىڭ ھىندىستان كونتروللۇقىدىكى رايونغا قېچىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ئۇلار ئەسلىدە ئۆزلىرىنىڭ شىنجاڭدىكى بىرمۇنچە مەخپىي تەشكىلاتلىرى ۋە گومىنداڭنىڭ قالدۇق كۈچلىرىگە تايىنىپ ئۆز كۈچىنى ساقلاپ قېلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، كۈتۈلمىگەندە، جياڭ جيېشى تەيۋەندە يولۋاسنى شىنجاڭ ئۆلكىسىنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلەپ، كەشمىردىكى ئەيسا قاتارلىقلارغا ئېتىبارسىز قارايدۇ.

1951 ـ يىلى 2 ـ ئايدىن 5 ـ ئايغىچە بولغان ئارىلىقتا، ئەيسا قاتارلىقلار كەشمىردە ئۆزىنى سەل ـ پەل ئوڭشىۋالغاندىن كېيىن، تەيۋەن بىلەن ئالاقىلىشىش ئۈچۈن ئادەم ئەۋەتىدۇ. لېكىن، جياڭ جيېشى ئۇلارنى پانتۈركىزم بىلەن كەڭ شۇغۇللاندى دەپ ئانچە ئېتىبارغا ئالمايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ جان بېقىپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئاران 30 مىڭ ھىندىستان رۇپىيىسى بېرىدۇ. ئەيسا قاتارلىقلارنىڭ ئالاقە باغلاش ئۈچۈن تەيۋەنگە ئەۋەتكەن يېقىنلىرىدىن ئەدھەم، ئەلىبەگ قاتارلىق كىشلەرنىڭ كۆپىنچىسى پانتۈركىزمدىن ۋاز كېچىپ، ئۆزلىرىنى جياڭ جيېشىنىڭ قوينىغا ئاتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئەيسا گۇرۇھىنىڭ زاۋالى يېقىنلىشىپ، تەرەپ ـ تەرەپتىن پاناھ ئىزدەيدۇ. نىھايەت،

غەربتىكى بىر قىسىم كۈچلەرنىڭ ياردىمىدە 1951 ـ يىلى 2 ـ ئايدا، ئالدى بىلەن، ئەسلىدىكى «شىنجاڭ مۇھاجىرلىرىنىڭ كەشمىردىكى يۇرتداشلار ئۇيۇشمىسى» ئاساسىدا «شەرقىي تۈركىستان مۇھاجىرلىرى بىرلەشمىسى» نى تەشكىللەيدۇ، ئەيسا ئۆزى بۇ بىرلەشمىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى بولىدۇ. كېيىنچە، خەلقئارا پانتۈركىزم تەشكىلاتى ـ ئىستانبۇلدىكى «تۈركىستان مىللىي بىرلىك قۇرۇمى» بىلەن ئالاقە باغلايدۇ. ئۇلار مۇشۇ ئىشلارنى قىلىش بىلەن بىللە، شىنجاڭغا ئاخبارات توپلاشقا مەخپىي ئادەم ئەۋەتىپ، توپىلاڭ كۆتۈرۈشنى پىلانلايدۇ. بىراق بۇ پىلانلارنىڭ ھېچقايسىسى ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

1954 ـ يىلى، ئەيسا مۇھەممەد ئىمىن بۇغرانىڭ ئارقىسىدىن كەشمىردىن تۈركىيىگە كۆچۈپ بېرىپ، «تۈركىستان مىللىي بىرلىك قۇرۇمى» ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ ھەمدە شىنجاڭغا قارىتا سىڭىپ كىرىش ۋە ئاغدۇرمىچىلىق قىلىش ھەرىكەتلىرىگە مەسئۇل بولىدۇ. كېيىن ئۇ يەنە «شىنجاڭ ئىستىقلال ئۇيۇمى» (شىنجاڭ مۇستەقىللىق ئىتتىپاقى) دېگەن ۋىۋىسكىنى كۆتۈرۈپ چىقىدۇ.

1956 ـ يىلى ئەيسا تۈركىيىدە غەربىي ئاسىيادا ئولتۇراقلىشىپ قالغان جۇڭگولۇقلارغا: «شىنجاڭنىڭ مۇستەقىللىقى مەسىلىسىدە ئامېرىكىنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىپ، زۇڭتۇڭ جياڭ جيېشى بىلەن كېلىشىم ھاسىل قىلدۇق، جياڭ جيېشى چوڭ قۇرۇقلۇققا قايتۇرما ھۇجۇم قوزغايدۇ، بىز شىنجاڭغا قايتۇرما ھۇجۇم قوزغايمىز. كەلگۈسىدە شىنجاڭدا شەرقىي تۈركىستان دۆلىتى قۇرۇلىدۇ، خەنزۇلارنىڭ ھەممىسى چىقىپ كېتىدۇ» دەپ ئىغۋا تارقىتىدۇ. مۇشۇ ئىش تۈپەيلى، جياڭ جيېشى تەيۋەن تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىقىغا ئىغۋاغا رەددىيە بېرىش توغرىسىدا يوليورۇق بېرىدۇ ۋە: بۇ، ئەيسا

قاتارلىقلارنىڭ «جۇڭگو مۇھاجىرلىرىدىن پۇل ئۇندۇرۇش ۋاستىسى» دەيدۇ. شۇ چاغدا تەيۋەننىڭ تۈركىيىدە تۇرۇشلۇق باش ئەلچىسىمۇ ئوتتۇرىغا چىقىپ، تۈركىيە ھۆكۈمىتىدىن ئەيسا قاتارلىقلارنىڭ تۈركىيىدە «شىنجاڭنى مۇستەقىل قىلىش» ھەرىكىتى بىلەن شۇغۇللىنىشنى چەكلەشنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇنىڭدىن بۇرۇن جۇجياخۋامۇ جياڭ جيېشىنىڭ پىكرى بويىچە، ئۇلارنى «ئومۇمىي ۋەزىيەت» نى نەزەردە تۇتۇپ، «شىنجاڭ ئىستىقلال ئۇيۇمى» نى «شىنجاڭنىڭ كوممۇنىزمغا قارشى ئىتتىپاقى» غا ئۆزگەرتىشكە دەۋەت قىلغان، لېكىن مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا، ئەيسا قاتارلىقلار «پەقەت مۇستەقىللىقنى ئوتتۇرىغا قويغاندىلا ئاندىن شىنجاڭدا كوممۇنىزمغا قارشى كەيپىياتنى قوزغىغىلى بولىدۇ» دەپ قارىغان. شۇڭا، ئەيسا قاتارلىقلارنىڭ كەشمىر ۋە تۈركىيىدىكى پانتۈركىزمچىلىق ھەرىكەتلىرى ئۇلار بىلەن تەيۋەن ئوتتۇرىسىدا كەسكىن زىددىيەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

1964 - يىلى مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا تۈركىيىدە ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئەيسا ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئەركىن قاتارلىقلار يەنىلا پانتۈركىزم ۋە شىنجاڭدا ئاغدۇرمىچىلىق قىلىش سۈيىقەستى بىلەن پائال شۇغۇللىنىدۇ، 1979 - يىلى 4 - ئايدا «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ژۇرنىلى چىقىرىپ، پانتۈركىزم تەلۋىلىكىنى تەرغىب قىلىدۇ. ئەيسا يەنە تۈركىيىدە چىقىدىغان بىر ئىنگلىزچە ژۇرنالدا «ئالپتېكىن» دېگەن نام بىلەن دائىم ماقالە ئېلان قىلىپ تۇرىدۇ.

ئەيسا شىنجاڭدىن قېچىپ چىققاندىن كېيىن تۈركىيە تەۋەلىكىگە ئۆتىدۇ. ئۇ، بۇ جەرياندىكى نەچچە ئون يىل مابەينىدە تاكى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالغانغا قەدەر، ئىنسانىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي يۈنىلىشىگە قارشى بايراقنى

كۆتۈرۈۋېلىپ، دونكىخوتچە قەھرىمان بولۇش خام خىيالىدىن ۋاز كەچمەيدۇ. ئەيسا 1995 ـ يىلى 12 ـ ئايدا 87 يېشىدا ئۆلىدۇ.